

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **V. N.**, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 6. 2011, č. j. 23 C 21/2011-13, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. 12. 2011, č. j. 70 Co 473/2011–23, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2013, č. j. 30 Cdo 1511/2012-31, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení,

t a k t o :

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 6. 2011, č. j. 23 C 21/2011-13, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. 12. 2011, č. j. 70 Co 473/2011–23, a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2013, č. j. 30 Cdo 1511/2012-31, bylo p o r u š e n o právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto r u š í .

O d ů v o d n ě n í :

I. Dosavadní průběh řízení a obsah ústavní stížnosti

1. Dne 16. 7. 2013 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), doplněná podáními doručenými Ústavnímu soudu dne 29. 11. 2013 a 26. 4. 2015. Stěžovatel se jí domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní subjektivní práva (svobody), jakož i ústavněprávní principy zaručené mu zejména čl. 1 a čl. 36 odst. 1, 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 89 odst. 2 Ústavy.

2. Předmětem řízení předcházejícího podání nyní projednávané ústavní stížnosti byla žaloba - uplatnění nároku stěžovatelem na zaplacení zadostiučinění ve výši 800.000 Kč podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Stěžovatel byl totiž dne 30. 8. 1983 vzat do vyšetřovací vazby, kde byl zadržován do 28. 7. 1987. Trestní stíhání však pokračovalo dále a stěžovatel byl zproštěn obžaloby teprve rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 4. 1998, sp. zn. 1 T 23/88, podle ustanovení § 226 písm. a) trestního řádu. Usnesením Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. 9. 2010, sp. zn. 0 Nt 1357/2010, byla vyslovena účast stěžovatele na soudní rehabilitaci.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 tuto žalobu stěžovatele zamítl, když konstatoval, že stěžovatelem uplatněný nárok lze opřít výhradně o čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), protože nelze aplikovat zákon č. 119/1990 Sb. a také ani zákon č. 82/1998 Sb. Podle Úmluvy však lze postupovat jen v případě nemajetkové újmy vzniklé po její závaznosti v právním řádu České republiky, tzn. od 1. 1. 1993 (resp. jejího státoprávního předchůdce, tzn. od 18. 3. 1992), nikoliv však za újmu vzniklou vězněním v letech 1983-1987. V tomto směru obvodní soud odkázal rovněž na judikaturu Nejvyššího soudu (viz rozsudek ze dne 23. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4479/2009 anebo ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1337/2010, veškerá judikatura tohoto soudu je dostupná na www.nsoud.cz). Městský soud v Praze následně k odvolání stěžovatele potvrdil napadený rozsudek obvodního soudu, když se zcela ztotožnil s jeho právními závěry. Nejvyšší soud usnesením napadeným nyní projednávanou ústavní stížností odmítl dovolání stěžovatele.

4. Stěžovatel proto podal ústavní stížnost, podle níž sporná otázka spočívá v tom, zda osoba nevině vězněná přede dnem 18. 3. 1992 má nárok na náhradu nemateriální újmy. Stěžovatel k tomu odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3438/11, podle něhož jestliže dosavadní právní úprava umožňovala nahrazovat toliko škodu hmotnou, bylo povinností soudů přednostně aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy, který dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva právo na nemateriální újmu zakotvuje. Stran účinnosti Úmluvy přitom nemá být určující, kdy byl poškozený osobní svobody zbaven, nýbrž kdy dosáhl zproštění obžaloby, resp. vydání rozhodnutí o úplné rehabilitaci. Ke stejným závěrům došel Ústavní soud také v dalších nálezech a právo na zadostiučinění v obdobných případech několikrát přiznal též Městský soud v Praze. V závěru ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že jeho nárok nebyl promlčen.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka a replika stěžovatele

5. Ústavní soud rozhodl bez nařízení jednání ve smyslu ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání s ohledem na okolnosti dané věci nebylo lze očekávat další objasnění věci a neprováděl žádné dokazování.

6. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

7. Nejvyšší soud ve vyjádření uvádí, že nelze vázat možnost odškodnění nemajetkové újmy z hlediska aplikace Úmluvy na okamžik, kdy došlo ke zproštění obžaloby nebo k zastavení trestního stíhání. Samotná skutečnost, že zákonem č. 160/2006 Sb. byla založena odpovědnost státu i za nemajetkovou újmu, nemůže vést ke změně výkladu čl. 5 odst. 5 Úmluvy. Proto Nejvyšší soud navrhuje ústavní stížnost zamítnout.

8. Městský soud v Praze ve svém vyjádření pouze odkazuje na odůvodnění rozhodnutí, které v této věci vydal, a navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

9. Obvodní soud pro Prahu 2 konstatuje, že napadená rozhodnutí neodpovídají závěrům Ústavního soudu, obsaženým v nálezu sp. zn. IV. ÚS 500/13. „*Přihlásí-li se Ústavní soud k těmto závěrům i v posuzované věci, nelze než připustit, než že stížností napadená rozhodnutí nemohou obstát.*“ Současně však obvodní soud uvedl k otázce promlčení žalobou oprávněného nároku, že na tomto závěru sice napadená rozhodnutí založena nejsou, jelikož tato námitka nebyla vedlejším účastníkem ani vznesena, nicméně s ohledem na řadu judikátů Ústavního soudu je sporné, zda se toto případné promlčení má odvíjet od rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové, kterým byl stěžovatel dne 17. 4. 1998 zproštěn obžaloby, anebo až od usnesení Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. 9. 2010, jímž byla pravomocně vyslovena účast stěžovatele na soudní rehabilitaci. Obvodní soud se přitom domnívá, že rozhodujícím je

již citovaný zprošťující rozsudek. Stěžovatel přesto podal žádost o vyslovení své účasti na soudní rehabilitaci u soudu teprve dne 10. 6. 2010, tedy více než 4 roky poté, co nabyl účinnosti zákon č. 160/2006 Sb., kterým se institut odškodnění nemajetkové újmy mj. za nezákonné omezení svobody stal součástí vnitrostátního práva. Žalobou uplatněný nárok by však byl promlčen i tehdy, pokud by možnost uplatnění nároku stěžovatele měla být vázána až na 27. 4. 2006, tedy na nabytí účinnosti cit. zákona.

10. Česká republika - Ministerstvo spravedlnosti jako vedlejší účastník konstatovala, že závěry obecných soudů byly podpořeny stanoviskem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (297/2014 Sb.; dále také jen "stanovisko"), a navrhlo, aby ústavní stížnost byla zamítnuta, neboť na nyní projednávanou věc lze použít pouze první větu tohoto stanoviska.

11. V replice k obdrženým vyjádřením stěžovatel uvádí, že polemiky o aplikovatelnosti čl. 5 Úmluvy jsou bezvýznamné, neboť v jeho věci došlo i k porušení práv garantovaných čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. K otázce případného promlčení stěžovatel namítá, že došlo-li k rehabilitaci podle ustanovení § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., pak se toto ustanovení použije i na odškodnění a tříletá promlčecí lhůta začíná běžet až dnem právní moci rehabilitačního rozhodnutí. Protože byl stěžovatel rehabilitován dne 1. 9. 2010 a žaloba byla podána dne 2. 2. 2011, uplatnil svůj nárok včas.

III. Vlastní posouzení provedené Ústavním soudem

12. Jak plyne ze shora uvedeného, stěžovatel namítá porušení čl. 1 a čl. 36 odst. 1, 3 Listiny, čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 89 odst. 2 Ústavy. K tomu je nutno uvést, že ústavní stížnost slouží k ochraně základních práv a svobod, kam však čl. 89 odst. 2 Ústavy nepatří, jelikož tento představuje „pouze“ institucionální záruku respektování judikatury Ústavního soudu a není tedy žádným samostatným základním lidským právem. Stejně tak není samostatným základním právem ani čl. 1 Listiny, který má svůj význam ve spojení s konkrétními základními právy a právě v souladu s nimi je třeba jej teprve v konkrétním případě vykládat a používat.

13. Ústavní soud nejprve konstatuje, že předmětný návrh je jednou z ústavních stížností reagujících na judikatorní vývoj v otázce přiměřeného zadostiučinění za nezákonné věznění osob, které v době nesvobody odmítly nastoupit vojenskou službu z důvodu svého přesvědčení. Vzhledem ke skutečnosti, že k tomuto nezákonnému věznění docházelo ještě předtím, než na našem území vstoupila Úmluva v platnost, byly žaloby podávané proti Ministerstvu spravedlnosti obecnými soudy zamítány, čemuž několikrát přitakal i Ústavní soud. V nález ze dne 23. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3438/11 (N 111/65 SbNU 497) však Ústavní soud vyslovil názor, že se nárok na náhradu za nemateriální újmu založený článkem 5 odst. 5 Úmluvy odvíjí od účasti dotčené osoby na rehabilitaci, resp. od rozhodnutí z roku 2003, kterým bylo v onom případě zrušeno odsuzující rozhodnutí z padesátých let. Dospěl tedy k závěru, že má být podle tohoto ustanovení odškodněn i zásah do práva na osobní svobodu, k němuž sice došlo v období nesvobody, tedy ještě před tím, než Úmluva nabyla dne 18. 3. 1992 platnosti pro Českou republiku, respektive pro její předchůdkyni Českou a Slovenskou Federativní republiku, soudy však nezákonnost takového zásahu konstatovaly v rámci rehabilitačního řízení až po 18. 3. 1992. K obdobnému závěru, tedy že v případě uplatňování nároku na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu stěžovatele způsobenou zatčením, zadržením a výkonem vazby nebo trestu je třeba postupovat podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy bez ohledu na to, že k samotnému zatčení nebo zadržení a ke vzniku nemajetkové újmy došlo před 18. 3. 1992, dospěl v několika nálezech rovněž IV. senát Ústavního soudu (např. nálezy

ze dne 30. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 662/12 a ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 644/13, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

14. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl.ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (č. 297/2014 Sb.) dospěl Ústavní soud k závěru, že tento přístup byl založen na chybném výkladu časových účinků Úmluvy, jelikož povinnost státu dostát požadavkům plynoucím z jejího článku 5 odst. 5 ve skutečnosti na nároky odpíračů perzekvovaných v době nesvobody nedopadá z důvodů *ratione temporis*. Proto dospěl Ústavní soud k prvnímu výroku svého stanoviska: „*Nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.*“

15. Bylo ovšem nutno vyřešit také intertemporální účinky tohoto judikatorního odklonu a Ústavní soud se proto zabýval rovněž tím, zda z pouhé nemožnosti postupu podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy nutně plyne, že dříve uplatněným nárokům na náhradu nemateriální újmy nelze vyhovět. Dospěl přitom k závěru, že tomu tak není, a to na základě následující úvahy obsažené v bodech 33 a 34 cit. stanoviska: „*Jak totiž plyne ze shora uvedeného, judikatorní odklon, který je tímto stanoviskem proveden, může mít buď prospektivní, anebo též retrospektivní účinky. Ohledně jeho prospektivních účinků, tedy ve vztahu k potenciálním řízením, která ještě nebyla zahájena, nelze vznášet žádné rozumné pochybnosti, a proto není třeba v tomto směru ani blíže argumentovat. Ve vztahu k účinkům retrospektivním však Ústavní soud vychází z toho, že se v daných případech jedná o čistě vertikální vztah mezi státem a žadatelem o odškodnění za nemajetkovou újmu, kdy proto použitím (buť i nesprávného) právního názoru nemůže dojít k poškození právní sféry jiných osob. Je třeba vycházet rovněž z toho, že Ústavní soud rozhoduje za situace, kdy v několika jiných a právně srovnatelných případech již bylo navrhovatelům vyhověno. Učinit za této situace judikatorní odklon v neprospěch několika navrhovatelů (čistá prospektivita), v jejichž případech zatím ještě vyhověno nebylo, by proto Ústavní soud považoval za zjevně nespravedlivé, a vytvářel by tím další nerovnost a křivdu, a to i v rámci této skupiny osob, které se nacházely v principiálně srovnatelné právní situaci, rádně se domáhaly svých práv, nicméně jen některé z nich měly to „štěstí“, že jejich případy byly rozhodnuty ještě před tímto judikatorním odklonem.*“

16. Jinak řečeno, Ústavní soud prvním výrokiem uznal, že jeho dosavadní výklad čl. 5 odst. 5 Úmluvy, uplatňovaný některými senáty, byl chybný, a nově poskytl ve stanovisku výklad správný. Druhým výrokiem se zaměřil na žadatele, kteří inspirováni dřívějším chybným výkladem požádali o přiměřené zadostiučinění, a ve vztahu k nim založil druhým výrokiem stanoviska fikci, že k dosud podaným žádostem je třeba přistupovat tak, jako by onen původní výklad byl správný, neboť právě na tomto předpokladu bylo založeno jejich legitimní očekávání, že i jim bude poskytnuto přiměřené zadostiučinění stejně jako jiným osobám v obdobné situaci, které měly to „štěstí“, že o jimi uplatněných nárocích soudy již stihly rozhodnout.

17. Právě k těmto očekáváním konkrétních žadatelů mají přihlídnout obecné soudy rozhodující nyní, tedy po vydání citovaného stanoviska. V nálezu sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 k tomu Ústavní soud uvedl: „*Nároky jednotlivců, kteří v době nesvobody odmítli z důvodu náboženského či obdobného přesvědčení nastoupit vojenskou službu, a byli proto v době nesvobody nespravedlivě odsouzeni a uvězněni, které byly vneseny před vydáním stanoviska pléna sp. zn. Pl.ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (297/2014 Sb.), je třeba brát stejně vážně jako ty, které byly před vydáním stanoviska i rozhodnuty, a to i z hlediska výše odškodnění. Je proto namístě těm jednotlivcům, kteří své nároky uplatnili před vydáním citovaného stanoviska, přiznat i přiměřené zadostiučinění v penězích, a to ve výši odpovídající*

tomu, kdyby se na jejich nespravedlivé věznění v době nesvobody skutečně vztahoval článek 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ani zákonodárce, a tím méně pak soudy, totiž jistě nemohou odškodnit všechna příkoří, která vznikla v době nesvobody. Ovšem tam, kde již soudní rozhodnutí, byť byla založena na nesprávném výkladu vnitrostátního práva či mezinárodní úmluvy, založila legitimní očekávání poškozených, že právě jim učiněné křivdy se stát rozhodl odškodnit; nemohou soudy tato legitimní očekávání zklamat ve vztahu k poškozeným, kteří své nároky uplatnili dříve, než Ústavní soud uznal chybnost svého dosavadního výkladu." V posledně citovaném nálezu vedl tento přístup "brát nároky odpíračů vážně" ke zrušení rozhodnutí Nejvyššího soudu, neboť Ústavní soud shledal, že stěžovateli mohlo vzniknout a vzniklo na základě judikatury Ústavního soudu legitimní očekávání, že mu přiměřené zadostiučinění za jeho nezákonné věznění v době nesvobody bude přiznáno, a pokud mu přiznáno nebylo, šlo o porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Protože v nyní posuzovaném případě Ústavní soud shledal, že všechna napadená rozhodnutí obecných soudů jsou založena výhradně na právním názoru, který s ohledem na shora citované stanovisko pléna Ústavního soudu neobstojí, zrušil je z důvodu porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jakkoliv totiž Ústavní soud v citovaném stanovisku uznal svoji principiálně chybnou úvahu spočívající v použití čl. 5 odst. 5 Úmluvy i na případy, které se staly před její závazností pro Českou republiku (resp. ČSFR), zřetelně se vyslovil pro jeho aplikaci na tyto značně specifické případy, které byly zahájeny ještě před vydáním stanoviska, a zdůraznil, že je v těchto případech namístež volit extenzivní a nikoliv restriktivní přístup. Mezi tyto případy přitom bezesporu patří i případ stěžovatele. Právě v rozporu s právním názorem obsaženým v předmětném stanovisku proto spočívá *ratio decidendi* tohoto vyhovujícího nálezu.

19. V dalším řízení se tedy obecné soudy budou zabývat uplatněným nárokem stěžovatele znovu s tím, že budou vázány právním názorem obsaženým v citovaném stanovisku pléna Ústavního soudu.

20. Pokud Obvodní soud pro Prahu 2 ve vyjádření k ústavní stížnosti dovozuje (případně) promlčení předmětného nároku stěžovatele, konstatuje k tomu Ústavní soud, že touto otázkou se v daném řízení zabývat nemůže, a to již proto, že námitka promlčení nebyla vedlejším účastníkem ani uplatněna a proto se jí obecné soudy ve svých rozhodnutích nijak nezabývaly a ani zabývat nemohly. Napadená rozhodnutí tedy nezaložily na promlčení nároku stěžovatele, nýbrž pouze na neaplikovatelnosti Úmluvy na jeho případ (*ratione temporis*), jelikož tvrzená újma způsobená protiprávním vězněním stěžovatele vznikla ještě před tím, než se Úmluva stala pro stát závaznou. Proto bylo nutno tato rozhodnutí zrušit, jelikož jsou se stanoviskem v rozporu. Ústavní soud v této souvislosti pro úplnost připomíná, že předmětným stanoviskem pouze uznal výjimku v možnosti uplatňovat nárok na náhradu nemajetkové újmy, nerozhodl tím však *a priori* o takových nárocích co se týče jejich základu a výše, neboť tam již žádné další výjimky z postupu podle zvláštního právního předpisu nestanovil (viz také např. usnesení sp. zn. I. ÚS 737/15 ze dne 12. 3. 2015 anebo usnesení sp. zn. III. ÚS 2762/15 ze dne 13. 9. 2015).

21. Ústavní soud závěrem rovněž uvádí, že se nyní projednávaná věc zřetelně odlišuje od některých jiných případů, rozhodovaných Ústavním soudem, v nichž byly ústavní stížnosti odmítnuty právě proto, že závěry obecných soudů ohledně promlčení uplatněných nároků byly shledány ústavně souladnými (viz zejména usnesení sp. zn. I. ÚS 737/15 ze dne 28. 4. 2015, a dále usnesení sp. zn. III. ÚS 2762/15 ze dne 13. 9. 2015 anebo sp. zn. III. ÚS 2763/15 ze dne 13. 9. 2015). Pokud by se totiž otázkou promlčení za dané procesní situace zabýval Ústavní soud (a to i v rámci případného *obiter dicta*), zpronevěřil by se svému postavení ve vztahu k obecným soudům, založenému – mimo jiné – na kasačním principu,

předpokládajícímu, že bude z hlediska ústavnosti přezkoumávat výklad práva již učiněný obecnými soudy, a nikoliv, že jejich rozhodovací činnost bude fakticky nahrazovat.

22. Proto se také Ústavní soud ostatně nemohl zabývat ani tvrzeným porušením čl. 36 odst. 3 Listiny a čl. 5 odst. 5 Úmluvy, jelikož právní názor obecných soudů byl chybně založen pouze na nemožnosti zabývat se otázkou odškodnění stěžovatele z hlediska chybějícího referenčního právního rámce a teprve tímto zrušovacím nálezem jim proto Ústavní soud otevírá procesní prostor pro to, aby znovu posoudily konkrétní okolnosti případu stěžovatele.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 1. prosince 2015

Radovan Suchánek
předseda senátu

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka k nálezu sp. zn. II. ÚS 2196/13

1. Vyhovující výrok nálezu je založen na extenzivním výkladu stanoviska pléna Ústavního soudu z 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (č. 297/2014 Sb. - dále jen „stanovisko“), a to ve dvou směrech. Předně stěžovatel *ratione temporis* není v situaci, na níž dopadá výrok II. stanoviska, která je rozvedena v části IV. jeho odůvodnění, na kterou nálezu odkazuje. V případě stěžovatele totiž neplatí, že mu vzniklo legitimní očekávání na odškodnění, založené někdejší chybnou judikaturou Ústavního soudu, překonanou výrokem I. stanoviska, když žalobu na zaplacení zadostiučinění podal v únoru 2011, tedy před vznikem této překonané judikatury a prvoinstanční i odvolací soud o ní rozhodly v témže roce, tedy rovněž ještě před vznikem této judikatury. První nálezu Ústavního soudu, dle něhož náleží zadostiučinění dle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách i za nemateriální újmu vzniklou před jejím vstupem v platnost pro Československo, resp. Českou republiku, je totiž teprve z 23. května 2012 (sp. zn. I. ÚS 3438/11, N 111/65 SbNU 497), jak uvádí i bod 1 stanoviska.

2. Platí-li tedy skutečně závěry nálezu, že Ústavní soud výrokem II. stanoviska „*se zaměřil na žadatele, kteří inspirováni dřívějším chybným výkladem požádali o přiměřené zadostiučinění, a ve vztahu k nim založil druhým výrokem stanoviska fikci, že k dosud podaným žádostem je třeba přistupovat tak, jako by onen původní výklad byl správný, neboť právě na tomto předpokladu bylo založeno jejich legitimní očekávání, že i jim bude poskytnuto přiměřené zadostiučinění*“ (bod 16 věta druhá) a že „*[p]rávě k těmto očekáváním konkrétních žadatelů mají přihlídnout obecné soudy rozhodující nyní, tedy po vydání citovaného stanoviska*“ (bod 17 věta první), pak tyto závěry zjevně nedopadají na stěžovatele v nyní projednávané věci. Ten totiž takovým výkladem Ústavního soudu - nejen v době podání žaloby, ale dokonce ani v době pravomocného rozhodnutí o ní - inspirován být evidentně nemohl, protože tento výklad zkrátka neexistoval. Ze stanoviska podle mého názoru neplyne, že by se mělo vyhovovat i těm stěžovatelům, kteří žalobu podali před 23. 5. 2012, tedy před vznikem pro ně příznivé (ovšem dle stanoviska chybné) judikatury Ústavního soudu. *Ratio decidendi* vyhovujícího nálezu (viz bod 18 *in fine*), tj. rozpor napadených rozhodnutí soudů s právním názorem obsaženým v části IV. stanoviska, nebere tento výchozí předpoklad vůbec na zřetel.

3. Druhý směr extenze dnešního nálezu spočívá v tom, co je nutno řadit do okruhu „*případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska*“ (viz výrok II. stanoviska). Tu je třeba zčásti přitakat argumentaci Ministerstva spravedlnosti (ke škodě věci blíže v odůvodnění nálezu nezmiňené – viz bod 10), které uvedlo, proč se výrok II. stanoviska na daný případ neuplatní: řízení, jehož se týká předmětná ústavní stížnost je totiž již pravomocně skončeno, „*[n]ejedná se tedy o případ zahájený, ... nýbrž o případ ukončený*“; výrok II. stanoviska se „*má vztahovat na řízení zahájená a dosud probíhající u obecných soudů, jinak řečeno tento výrok budiž aplikován tam, kde dosud nebylo pravomocně meritorně rozhodnuto*“, tzn. že jej „*nelze aplikovat tehdy, kdy je projednáván mimořádný opravný prostředek, natož ústavní stížnost, proti pravomocným meritorním rozhodnutím obecných soudů*“.

Takovému výkladu smyslu II. výroku stanoviska totiž svědčí i samotné jeho odůvodnění, kde se v jeho bodě 31. mluví o nežádoucím „*zamítání těchto uplatněných nároků, o nichž zatím ještě nebylo rozhodnuto*“ a zejména v - nálezem citovaném - bodě 34., v němž se uvádí, že jde o situaci pouze „*několika navrhovatelů (...), v jejichž případech zatím ještě vyhověno nebylo*“ (na rozdíl od osob, které „*měly to "štěstí", že jejich případy byly rozhodnuty ještě před tímto judikatorním odklonem*“). Ostatně se to podává i z citované první

věty bodu 17 nálezu, podle níž k legitimním očekáváním žadatelů o odškodnění založeným nesprávnou judikaturou Ústavního soudu „mají přihlédnout obecné soudy rozhodující nyní, tedy po vydání citovaného stanoviska“. Z těchto formulací rozhodně neplyne, že by měl Ústavní soud vyhovět i těm stěžovatelům, o jejichž žalobě již bylo pravomocně rozhodnuto (nota bene pokud ji podali před oním 23. 5. 2012), ledaže by snad „Ústavní soud shledal, že stěžovateli mohlo vzniknout a vzniklo na základě judikatury Ústavního soudu legitimní očekávání, že mu přiměřené zadostiučinění za jeho nezákonné věznění v době nesvobody bude přiznáno“ jak se uvádí v bodu 17 nálezu s odkazem na nález sp. zn. I. ÚS 819/15.

4. Byl jsem mezi těmi soudci, kteří oponovali stanovisku pléna kvůli jeho doplnění – oproti původnímu návrhu III. senátu – o výrok II. a část IV. odůvodnění (připojil jsem se k separátnímu vodu soudce Jana Filipa). Dnešní nález, bohužel, ukazuje, že se naplňují měrou vrchovatou tehdejší obavy z rozporuplných účinků onoho stanoviska pléna, vyvolaných tímto jeho doplněním, resp. pozměněním. Rozporné důsledky uplatnění stanoviska ostatně naznačuje i (dnešním nálezem necitovaný) nález sp. zn. III. ÚS 1856/13, který byl přijat ve věci, z níž ono stanovisko pléna povstalo (§ 23 zákona o Ústavním soudu) a byl tak první reflexí schválené podoby stanoviska. Stačí tu odkázat na jeho body 15 a 16.

5. Dnešní nález konstatuje, že „*v dalším řízení se tedy obecné soudy budou zabývat uplatněným nárokem stěžovatele znovu s tím, že budou vázány právním názorem obsaženým v citovaném stanovisku pléna Ústavního soudu*“ (bod 19), přičemž „*Ústavní soud ... předmětným stanoviskem pouze uznal výjimku v možnosti uplatňovat nárok na náhradu nemajetkové újmy, nerozhodl tím však a priori o takových nárocích co se týče jejich základu a výše, neboť tam již žádné další výjimky z postupu podle zvláštního právního předpisu nestanovil*“ (bod 20). K základu a výši takového nároku se ovšem sluší dopovědět to, co již konstatoval Ústavní soud ve shora citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 1856/13 (bod 16 *in fine*): „*Při rozhodování o výši této náhrady obecné soudy vezmou v úvahu specifika dané věci, jež plynou z důvodů obsažených v citovaném stanovisku, tj. že sice nesmí dojít k poškození žadatelů o odškodnění, o jejichž věci nebylo do doby přijetí stanoviska pléna „shodou okolností“ rozhodnuto, na straně druhé že jimi uplatňovaný nárok má oporu toliko v dosavadní (nesprávné) praxi orgánů veřejné moci, a nikoliv tedy v pozitivované právní normě.*“ Ponechávám tu ovšem shodně s nálezem stranou otázku možného promlčení práva.

6. Ústavní stížnost měla být proto zamítnuta.

V Brně dne 1. prosince 2015

Radovan Suchánek